

Kroppens mareridt og kroppens lyst

— sanselige formidlinger i grønlandske kriminalromaner (Arctic Noir)

JETTE RYGAARD

The Body's Nightmare: Sensuous Arctic Noir

The works of Mads Peder Nordbo have attracted the attention of audiences from around the globe by incorporating elements of the Arctic Noir genre into a uniquely Greenlandic setting. Drawing on the framework established by French philosopher Michel Serres in his analyses of the phenomenology of sense perception as well as the work of feminist scholar bell hooks on ideas of healing love, this article explores Nordbo's use of sensory experience in his novels. Focusing on Nordbo's use of the vastness, desolation, and cold of the Arctic environment as an opponent as dangerous as any human killer with a revolver, this article examines how the full sensory experience of nature in conjunction with the human struggle create an almost unbearable tension which is faced simultaneously by the reader and the works' protagonists.

Havet her ... Det venter bare på at slå dig ihjel. Det er ikke som i Danmark, hvor du kan svømme lidt og kravle op igen. Hvis du falder i her, så dør du (Nordbo 2019, 118).

Mord, forbrydelser, overgreb og død på et bagtæppe af kulde, is og sne — og kærlighed under vanskelige forhold — Arctic Noir er populært som aldrig før, både på film og som litteratur. I denne artikel er der fokus på litteratur.

I takt med at der bliver stadig større politisk og geopolitisk fokus på Grønland og Arktis, er der brudt en genre frem fra den skandinaviske krimi: Nordic Noir — Arctic Noir. Genren er ikke kun en entydig krimigenre, for selv om der er mord og forbrydelser, er der ofte også andre typer af forbrydelser og

overgreb, som både griber tilbage i historien og beskæftiger sig med nutidige problemstillinger som sammenhængen mellem forbrydelse, race, kolonialisme, geografi, klima og storpolitik. Og da krimier er bestsellere, er der ofte også en romantisk tiltrækning – ofte på tværs af al fornuft.

I denne artikel vil jeg fokusere på romaner, der foregår i Grønland med komparative elementer til den skandinaviske og den europæiske krimi. Krimigenren er en af de helt store bestsellergenrer, og derfor vil det være relevant ganske kort at se på den udvikling, som genren har undergået. Den anden og nok så vigtige teoretiske ramme er en fænomenologisk indføring i de sanser, som kommer i spil i netop arktiske krimier. Kulden, sneen og det kolde øde, som kan ramme mere hårdt og dødeligt end en morders kugle eller våben. Med den feministiske forfatter bell hooks vil vi se på aspekter af kærlighed som helende i disse krimier.

Genren

Krimigenren er en gammel genre, men med Agathe Christie (1890-1976) fik genren to af de væsentligste krimitræk, som siden har dannet skole, også i Grønland: Småbymord og et makkerpar, der sammen opklarer mord. Geografien er præget af mindre lokaliteter, Nuuk som hovedstaden med idag omkring 19.600 indbyggere, men ofte også mindre byer, helt små bygder og forladte bosteder, hvor ensomheden og uhyggen kan brede sig, hjælpen er langt væk og mobildækning ikke eksisterende. Hos Christie ser vi mesterdetektiven Poirot, hvis 'små grå celler' altid er på overarbejde, og som hans makker har vi den noget jordbundne Kaptajn Hastings. Ligeledes har Christie skabt Miss Marple, der knytter sig til forskellige politiodagere, der uden at vide det og til deres frustration har brug for hendes lidt nævenyttige hjælp. Disse personelementer ser vi også i flere af de grønlandske krimier. Ofte ser vi også her et detektivpar, der består af en journalist, kommunikationsmedarbejder, en farlig kvinde og selv offer og en politibetjent.

De skandinaviske lande har siden Henning Mankell og Sjöwall & Wahlöö startet en *Scandinavian wave* (Forshaw 2013, 9), der har bredt sig gennem litteratur og film med senere Stieg Larsson, Camilla Läckberg, Jo Nesbø og flere fra både Sverige, Island og Danmark som *Nordic Noir*. I takt med, at der bliver stadig større fokus på Grønland, ser vi nu også *Arctic Noir* i Grønland. Arctic Noir

har sin geografiske placering i Grønland, Island, Nordnorge og Canada: "Ofte er steds- og tidsbevidsthed koblet til is-og-kulde-temaet ... Kulden kan også i enkelte tilfælde være en del af den narrative motor, der driver plottet fremad og derved have et nært forhold til opklaringsprocessen" (Hansen & Agger 2015).

At Arctic Noir er populært, er ikke så underligt, for fascinationen af farerne ved det store ufremkommelige, spredt befolkede Grønland, hvis natur kan være farlig, hvis man ikke er stedkendt og i besiddelse af det rette udstyr, har været legendarisk siden de første polarforskere. De satte livet på spil for at udforske uudforskede pletter på landkortet "as a site for heroic endeavour" (Hansson 2018, 46). Fælles for Nordic Noir og Arctic Noir er, at de fleste af titlerne referer til is, sne, kulde, frost og død (Hansen & Agger 2015), og følelser forbundet med den farefulde kulde er skildret med fænomenologisk akkuratse igennem romanerne:

Følelsen af at dø hang i kroppen. Hjernens instinkter kæmpede mod kulden. Han havde ... mærket kroppen glide igennem de stadier, der skulle forhindre den i at dø. Musklerne rystede. Pulsens steg. Lungerne søgte mere ilt. Huden blev bleg (Nordbo 2018, 14).

Feltet af forfattere i Arctic Noir

I Arctic Noir-genren har vi en del romaner, som hovedsageligt er skrevet af danskere, som har arbejdet i Grønland og en enkelt grønlander, der lever i Danmark. I det følgende præsenteres genren, men af pladshensyn nøjes jeg med at analysere Mads Peder Nordbos trilogi, der er repræsentativ. Nordbos plot beskrives derfor mere detaljeret.

Selvom der har været tilløb til romaner med krimirelateret indhold fra tidligere grønlandske forfattere, kan disse ikke siges at tilhøre Arctic Noir-genren, så de er udeladt i denne artikel. Peter Høeg beskrev med *Frøken Smillas fornemmelse for sne* (1992) dele af den grønlandske historie som en slags krimifortælling. Romanen blev filmatiseret af Bille August i 1997. Henning Jacobsen, der kender bygd livet intimt, har skrevet 5 bøger¹ der alle foregår i små byer og bygder. Fra den tredje roman, *En tjans for Tipo*, har han en gennemgående

1. <https://litteratursiden.dk/forfattere/henning-jacobsen> // (15.08.22)

grønlandsk kvindelig kriminalbetjent, Debora Abelsen, kaldet Tipo, ofte med reservebetjent Laasinnguaq som makker.

Krimierne fra Grønland er skrevet på dansk, på nær *Ivalu's Color* (2017) af Nauja Lyngé, som bor i Danmark og skriver på engelsk, og dansk-amerikaneren Christoffer Petersens *The Greenland Trilogy* (2017). Lyngé ser Arctic Noir som et redskab til at få den debat, som ellers bliver truet ihjel, til at blive levende. Hun mener, at emner som korrupsion, køn og kolonialismens blodige spor er blevet så betændte, at det er svært at gå ind i dem, men at fiktionsgenren er perfekt til at få sagt ting, som ellers kan være vanskelige at få frem: "fiktionen og kunsten [fungerer som] som affyringsrampe for debat" (Lyngé 2018).

Nina von Staffeldt har arbejdet som rejseleder og bruger sin viden til at beskrive organiseret kriminalitet, smugling, korrupsion, gamle Nazi-skatte i Grønland med sine 4 bøger.² Von Staffeldts bøger har elementer tilfælles med femikrimigenren, som også beskæftiger sig med børn, kærestesorg, kost, vægt og dårlig samvittighed (Andersen 2008). Helle Vincentz har med sin roman *Nukaakas kabale* (2013) beskrevet kampen om Grønlands undergrund, og denne kamps forstærkede spænding mellem danskerne og grønlænderne. Robert Zola Christensen har med sin roman *Is i blodet* (2018) skrevet en roman om jagten på grundstoffer både i Grønland og i Alaska, og sagen trækker tråde tilbage til Thule-sagen, hvor et amerikansk bombefly i 1968 tabte fire brint-bomber over indlandsisen. Det er et emne som har inspireret flere, bl.a. Peter Høegh, Bille August og Christina Rosendahl, som på baggrund af Poul Brinks både berømte og berygtede³ *Thule-sagen – Løgnens Univers* (2015) instruerede filmen *Idealisten* (2015).

Nordbos trilogi

Misbrugte børn har en fremtrædende plads i Mads Peder Nordbos romaner.⁴ Nordbo har arbejdet i en årrække i Nuuk. Hans romaner er fyldt med

2. *Frosne beviser* (2016), *Den Sorte Engel* (2017), *Skibet fra Isfjorden* (2018) og *Vinterjagt* (2020).

3. Poul Brink blev i 1996 politianmeldt for at have offentliggjort fortrolige dokumenter fra Thule-sagen; året efter fik han Cavlingprisen, danske journalisters fornemste hæderspris, for sine afsløringer.

4. <http://www.madspedernordbo.com/> (21.02.22).

genkendelig lokalkolorit: Man genkender brættet, hvor Tupaarnaq sælger sin ny-skudte sæl, man følger personerne rundt i gaderne, forbi Brugsen og ned til blokkene på sletten og op til Radiofjeldet med de velkendte røde altaner, og han beskriver den grønlandske nationaldragt, kaffemik og mytefiguren Qivittoq. Vi er i Grønland i Nordbos trilogi: *Pigen uden hud* (2017), *Kold angst* (2018) og *Kvinden med dødsmasken* (2019). Bøgerne handler om mord og forbrydelse, men på et genkendeligt grundlag af aktuelle problemstillinger i Grønland: Storpolitik, sociale problemer, overgreb, psykiske problemer, nedlagte bygder, Qivittoq etc. Hans kvindelige grønlandske hovedperson, Tupaarnaq, ligger tæt op ad Stieg Larssons kvindelige hovedperson Lisbeth Salander: Tupaarnaq er misbrugt som barn og ung, svigtet af systemet, spærret inde, tatoveret, kampberedt og god til at passe på sig selv og til ikke at stole på nogen anden end til dels hendes pardetektiv Matthew.

I første bind, *Pigen uden hud*, møder vi hovedpersonerne Matthew Cave og hans hjælper Tupaarnaq, der vikles ind i et krimiplot, der griber tilbage i historien og veksler mellem fortid (1973) og nutid (2014). Krimiplottet handler om fundet af en mumie i en isspalte, mord, misbrug af unge piger, medicinske forsøg, magtmisbrug fra danske og grønlandske embedsmænd, hævn og hentydninger til tidligere mord og overgreb.

Matthew personificerer myten om danskeren. Han rejser til Grønland med lig i lasten på jagt efter sjælero og på jagt efter spor af sin amerikanske far, der forsvandt efter et ophold på Thulebasen. Matthew er journalist og arbejder tæt sammen med politiet. Hans eget liv er smadret, efter at hans danske, gravide kæreste døde sammen med deres ufødte barn Emily i et biluheld, hvor han var føreren: "Måske var det dét, han søgte i Nuuk ... Noget nyt. Glimt af liv" (Nordbo 2017, 13). Den anden hovedperson er Tupaarnaq, der netop er kommet ud fra 12 års fængsel. Hun blev dømt for at have myrdet sin far, som havde misbrugt og myrdet hendes søstre og mor, og hun påtog sig skylden for mord på hele familien i trods. Hun forventer intet godt fra samfundet, der vender det blinde øje til misbrug af børn og kvinder. Hun har læst jura i fængslet, har lært at klare sig selv, hacker gerne og slipper ikke sit jagtgevær. Hun hader mænd og stoler ikke på dem: "Der var ingen spor af makeup. Kun et vredt blik. ... Hendes sorte armybukser sad tæt om hendes ben og endte i et par slidte militærbukser ... Hen over hendes ene skulder hang en ældre riffel med træskæfte og kikkertsigte. I den højre hånd bar hun en ulo ... Hendes krop var senet og

stærk” (Nordbo 2017, 53). Da første mord optræder, rettes politiets blik straks mod Tupaarnaq, dels på grund af hendes forhistorie, den måde drabet er foregået på, som minder om Tupaarnaqs mord på faderen, og dels på grund af hendes aggressive fremtoning. Matthew og Tupaarnaq møder hinanden gennem mord og mistanke, og en gryende tilknytning og hjælpsomhed vokser frem. Matthew forsvarer hende og myrder til sidst Tupaarnaqs bror Ulrik i selvforsvar og forsvar, da han er ved at myrde Tupaarnaq.

I andet og tredje bind, *Kold angst* og *Kvinden med dødsmasken*, møder vi de samme personer, og nye eller kun omtalte træder frem. Matthew modtager et kryptisk brev fra faderen Tom Cave, der viser sig at have levet skjult, siden han forsvandt i 1990. Brevet sætter Matthew på sporet af en kvinde, Tom havde levet sammen med, og deres fælles barn, Arnaq, samt en tidligere kollega til Tom, Briggs, der var del af et kuldeeksperiment kaldet Tupilak, som amerikanerne udførte. Arnaq vil først ikke vide af Matthew, men da hun tages til fange, mens tre af hendes venner myrdes brutalt i Færingehavn, redder han hende. Under jorden i Færingehavn bor en religiøs og farlig asocial færing, Bardur, hans lænkede kone, som han jævnligt voldtager, deres to små piger samt hans albinosøn Simiaq. Det underliggende plot handler om magtbalancen i Arktis, hvor USA er opmærksom på at holde Kina og Rusland ude, med mange lokale forgreninger af magtmisbrug og misbrug af børn og kvinder. Mange sidehandlinger og personer griber ind i plottet, og netop at plottet og bøgerne skal kunne læses individuelt, udgør en problematik, som Nordbo løser ved at repetere, især i tredje bind.

Nordbo fortæller, at naturen i Grønland gik i kroppen på ham og inspirerede ham. Han skrev i sin notesbog: ”Fjeldene er mit legeme, tågen er min sjæl, og havet mit blod” (Anonym 2017). Dette kærlighedsforhold til naturen bliver til en ambivalent fascination med netop naturen som både betagende, farefuld og en narrativ motor i hans værker, hvor sanserne får frit spil. Kærlighedens væsen med tiltrækning på trods og under vanskelige forhold vokser tøvende frem mellem Matthew og Tupaarnaq.

Sanselig antropologi

Tidligere var der tradition for at anskue oprindelige folk som mere i harmoni med naturen og derfor som mere følsomme over for sanser og fornemmelser. Naturen blev set som modsætning til kultur og civilisation. For mange sam-

fund uden for Vesten var smag, lugt og sans måder at genkende og dermed at overleve på (Howes 2006, 6). Grønlænderne ved, at naturen er alles hersker, og at det er livsvigtigt at kunne aflæse dens signaler for at overleve: "Vi lever på naturens nåde herude ... Hvis vi ignorerer dens stemmer, dør vi" (Nordbo 2019, 166).

Ifølge den franske filosof Michel Serres har sprog, diskurs, tegn og skrift været dominerende i det meste af det sene 20. århundrede inden for humaniora, siden *the linguistic turn* vandt frem i 1960'erne, med sensorisk fattigdom som resultat. I sin bog *Les Cinq Sens* (De Fem Sanser) fra 1985 beskriver Serres, hvordan sprogets udvikling har tilsløret og overtaget sansernes forrang: "The linguistic school is a school with no sense of smell, and no taste" (Pearce 2010, 89). Han langer ud efter andre fænomenologer som for eksempel Maurice Merleau-Ponty (1908 -1961), der sidder hyggeligt i deres lænestole og baserer deres opfattelse af verden på, hvad de ser gennem vinduerne: "chained to their library chairs and tragically stripped of any tangible experience" (Pearce 2010, 89).

Slør – hvor er jeg'et?

Serres ser det sprog-bundne menneske som "a desensualized robot, moving stiffly, unable to taste or smell" (Howes (red.) 2005, 2). Selv begynder han sin søgen efter det jeg, som udgør sjælen, i den første del af sin bog med kapitlet "Slør". Hans skib brænder, og han har svært ved at forlade den brændende båd. Udenfor en dræbende storm, vand og kulde, indenfor den lige så dræbende ild. Fanget imellem disse ekstremer erkender han sit jeg:

I was inside, I was outside. Who was this I? If I slide a leg through, I am still inside, while my leg, thigh and knee are outside. ... My body is aware of this deviation; ... burning from the fire inside or stripped bare by the biting wind, dead or alive. I go under or I exist. ... the point where the I is decided (Serres 2008, 19-20).

Serres' teori forsøger at genopdage selvets eksponeringen af selvet. På sit kartesianske spørgsmål, "hvor er sjælen?", svarer han, at sjælen eksisterer i forbindelse mellem kroppen og dens omgivelser (Connor 2005: 320). Serres er således ikke enig med Descartes. Hvor Descartes mente, at man erkender

sjælen i hjernen og dens evne til tænke,⁵ mener Serres, at det er mødet med omgivelserne, og det man mærker i maven, der gør, at man kan sige 'jeg'.

Man tænker måske, at Serres er selvcentreret i sin analyse af livet og jeg'et – og det er han også, for eksempel når han taler om, at sproget har forrang og sætter sig igennem. Under en forelæsning bliver han stukket af en hveps og fortsætter sin forelæsning, beruset af klangfulde ord: "intoxicated with sonorous words, the hornet is powerless" (Serres 2008, 59). Ligeledes udfoldes sanserne i smagen af god vin, mad eller dufte etc. Når man læser Serres' bog, må man være forberedt på at træde ind i en labyrint, hvor sanserne gøres forståelige gennem verdenslitteraturen, kunst, myter, gastronomi, vin, filosofi, metaforer og allegorier etc. En bevidst måde at illustrere, hvor utilstrækkeligt sproget er til at beskrive det, vi skulle føle.

Serres' bog *Les Cinq Sens* (engelsk oversættelse: Serres 2008), består af 5 kapitler: "Slør", "Bokse", "Borde", "Besøg", "Glæde", der hver især henviser til udbredelsen af de forskellige sanser: hud, hørelse, smag, syn, og alle blandet, for han ønsker også at vise, hvordan de er forbundne og knyttet sammen i en "knode" (Howes 2006, 9), som undertitlen til den engelske version af hans bog lyder: *A philosophy of mingled bodies*. Af pladshensyn kan jeg her kun omtale nogle få temaer og teorier.

Slør: Huden som kontaktzone

Huden er en mediator, et kontaktprincip: "Principle of contingency" (Serres 2008, 29, 80). Det første, der møder verden, er huden, som har en bred vifte af forskellige beredskaber: "In it, through it, with it, the world and my body touch each other" (Serres 2008, 80). Individet kan således befinde sig i et miljø, som er inkompatibelt (Howes 2006, 8) med dets krop. Kroppen kan reagere på en så hård kulde, at døden indtræffer. I Nordbos trilogi ser vi således et amerikansk kuldeeksperiment, hvor amerikanske soldater udsættes for et desensibiliseringsforsøg for at øge deres resistens og deres kamp- og overlevelses-egenskaber.

Huden er en mediator mellem mennesket og omgivelserne og en afslører af løgn og oplevelser og det inderste. Sygdom og patologi vises som i en åben bog

5. Descartes 1994 [1637], 50: "Je pense, donc je suis" (jeg tænker, altså er jeg), senere af Descartes selv oversat til latin: cogito ergo sum.

og som dialog mellem verden og det levede liv. Hvert sanseorgan er indkapslet i den samme hud, som tillader os at røre og at blive rørt:

the skin, a single tissue with localized concentrations, displays sensitivity. It shivers, expresses, breathes, listens, loves and lets itself be loved, receives, refuses retreats, its hair stands on end with horror, it is covered with fissures, rashes, and the wounds of the soul. The most instructive diseases, the sickness of identity, affects the skin and form tattoos that tragically hide the bright colours of birth and experience. ... The alphabet of pathology is engraved on parchment (Serres 2008, 52).

Når Serres skriver, at patologiens alfabet er indgraveret på huden, som var det på pergament, hentyder han til livets tatovering af huden, men også den selvpåførte tatovering, som både gælder makeup og nåletatovering. Huden er et lærred, som vi som kunstneren maler på. Vi fortæller vores historie om levet liv på huden: "With cosmetics, our real skin, the skin we experience, becomes visible ... The tattooed, chaotic, unruly nude wears on her skin the fleeting common place of her own sensorium. ... She makes visible her invisible identity card" (Serres 2008, 34). Hudens tegn bliver reduceret til en refleksion af det sociale og det levede liv (Serres 2008, 24). Tupaarnaqs tatoverede hud snerrer ad omgivelserne.

Ligeledes er hånden i forbindelse med omverdenen ikke kun en hånd, men et middel til at gøre noget – en mulighed, en udvidelse; en tanke og en intention: "The hand is no longer a hand when it has taken hold of the hammer, it is the hammer itself ... It is not an organ, it is a faculty, a capacity for doing, for becoming claw or paw, weapon or compendium" (Serres 1995 citeret efter Connor 2005, 321).

Serres beskriver, hvordan piloten, chaufføren eller skibskaptajnen gennem sin kontakt med roret eller rattet bliver ét med sit befordringsmiddel: "piloting a ship, we were to discover that a pilot says I for the whole vessel, ... and that the soul and the body descends into the soul of the boat, towards the central turbines" (Serres 2008, 21). I Arctic Noir ser vi, hvordan et våben bliver til en forlængelse af kroppen, der enten understøtter aggression eller forsvar. Når der er noget, hænderne ikke kan klare alene, hjælper en forlængelse. Vi ser, hvordan jægeren Tupaarnaq og forsvareren Matthew føler våbnets intention, der giver magt, mod og ro.

Huden, kærlighed og overgivelse

Huden som kontaktzone viser sig også i Kærlighedsforhold. Foreningen af to kroppe blandes uløseligt og ophæver skillelinjen mellem subjekt og objekt: "Love shines amidst the five senses and is their happy summation. Love knows no separate zones, nor specialization" (Serres 2008, 71). "I caress your skin, I kiss your mouth. Who: I? Who, you?" (Serres 2008, 26). I mødet med 'den anden' møder man sit jeg gennem den andens muligheder, man gennemtrænger hinanden og mister balance, ligevægt og føler sig i risiko "we throw each other of balance, we are at risk" (Serres 2008, 29).

Mens Serres ser kærlighed som en måde at træde ud af sin komfortzone og miste fodfæste, ser den amerikanske feminist bell hooks⁶ også kærlighed som en måde at heale sig selv på ved at give slip. Det er fint og sundt at være uafhængig, men det individ der kun kan være alene, er fattigt. hooks nævner flere eksempler på, hvordan fællesskab kan være helende, bl.a. AA (Anonyme Alkoholikere): "This community offers to individuals ... a taste of that acceptance, care, knowledge and responsibility that is love in action. Rarely, if ever, are any of us healed in isolation" (hooks 2001, 214-15).

Borde: Munden, smagen, lugten og erindringen

I kapitlet "Borde" analyseres smag og lugt med, hvad Serres kalder den anden mund, mens den første, gyldne mund "the chrysostomos",⁷ styrer sproget (Connor 2005, 326-27). Mennesket har gennem sin socialisering til vestlige værdier tabt sanserne for at smage og lugte. Vi læser mere på etiketten af en fin vin end vi egentlig smager den, vi læser menukortet mere end overgiver os til sanserne, når vi er på en dyr restaurant. Smag, men måske især lugtesansen kender vi som noget, der kan bringe svundne minder til live igen som en erindring, der er gemt i organismen som i en lille erindringslomme frosset i tid: "The organism is studded with small memory pockets, unconscious ... where it can remain frozen forever (Serres 2008, 179-80). Vi kender en erindrings fremkomst fra en af verdenslitteraturens store eksempler, hvor den franske

6. hooks har taget pseudonym efter sin bedstemor og staver det med små bogstaver fordi navnet for en feminist ikke er væsentligt, kun indholdet i bøgerne.

7. Et tilnavn for talere.

forfatter Marcel Proust smager en madeleinekage dyppet i te og kastes tilbage i en skøn erindring (Proust 2018 [1913], 67-69).

At smagen kan være en noget overset sans i sig selv, forklarer Serres blandt andet med, at der på fransk mangler et ord for mangel på smag. Der findes kun det medicinske fagudtryk "anosmi" (Connor 2005, 326) for denne lidelse, som pludselig er blevet velkendt som en følgevirkning af Covid-19. Smagen er som et kys, munden giver sig selv og dermed bliver mindet om sin eksistens. Med en omskrivning af Descartes' cogito ergo sum (jeg tænker, altså er jeg), minder Serres os om, hvordan en smag pludselig bliver til bevidsthed og til genkendelse: "Taste is a kiss that our mouth gives itself through the intermediary of tasty foods. Suddenly it recognizes itself, exist for itself. ... I taste therefore I exist" (Serres 2008, 224).

Besøg: At se, at rejse, at vælge sin vej – ofte ud af sanserne

Synet er emnet for kapitlet "Besøg" – at se, at besøge, men som også kan handle om rejse, med relation til retning, som de mobile, navigerende og orienteringssøgende individer, vi er: "The one who visits, goes to see" (Connor 2005, 328). At rejse er også at bryde op og forlade det sted, man er født, for at vælge nye steder at slå sig ned. Serres mener, at vi har et ustabilt liv, hvor vi møder mindst tre forskellige skilleveje. Den første er, når vi forlader vores fødested, den anden er følgelig, når vi bytter et sprog ud med et andet, som har et helt andet ord for ja (Serres 2008, 256). Den tredje vej er nok den, Serres ser som den mest pessimistiske, og som berører hele menneskeheden og dens udvikling fra det sansende menneske til det fattige digitale menneske – en zombie eller en robot. Mennesket mister stedet, rummet og den håndgribelige og sanselige verden og bliver et individ uden græs, marker, floder, miner og stenbrud kun for at sidde inden døre uden vinduer med en krop uden følelser og muskelkraft, uden relationer til verden udenfor (Serres 2008, 256-57).

Glæde: En blandet multifacetteret sjette sans og sprogets redundante nødvendighed

Kapitlet med den forførende titel "Glæde", beskæftiger sig med den ekstase, som kroppen oplever som en helhed som en slags sjette sans, der kombinerer de andre fem: "The body is mingling, a complexity, a multifaceted mixture of sensations" (Pearce 2010, 92). Selvom Serres til stadighed vender tilbage til

sproget, der har taget vores sanser fra os (Connor 2005, 330), er der trods alt nogle mere optimistiske vendinger – og for os et godt sted at slutte – når vi alligevel er nødt til at betjene os af sproget for at formidle de følelser, vi ser personer i Arctic Noir have. Serres kender det fra sig selv: "my own hand has long since taken flight in writing" (Connor 2005, 321). Sproget har ved genindsættelse af sanserne mistet sin forrang, og der er en erkendelse af, at der findes nye, bydende former for erkendelse og viden. Verden er åbnet for os igen, og ordet har mistet sit fodfæste: "The adventure of philosophy is beginning anew" (Pearce 2010, 92).

Constance Classen siger, at sanseordenen ikke er noget, man ser eller hører om, men noget man lever og føler i en social, kulturbestemt verden (Classen 2005). Et forsøg på at anvende følelser på Arctic Noir-romaner bliver derfor en proces med kommunikation af noget følt og reproduceret – en metakommunikation. Sproget kan imidlertid ikke undgås, fordi det netop er sansernes skæbne, der skal dømmes, fængsles og fremmedgøres af sproget (Howes 2005, 4).

Analyser

Naturen som modstander og jagtens lykkefølelse: Tobias

I den grønlandske krimi er den store, øde og kolde natur en farlig modstander, når huden møder et klima, som den er inkompatibel med. Den grønlandske fanger Tobias, hårdt opdraget af en far, der blev tvunget til at flytte til byen og alligevel opdragede sin søn til livet som fanger, har levet med døden tæt på hele sit liv. Han kender farerne alt for godt og bruger både sin bevidsthed om farerne, sin desperation og sin lugtesans. Han blev sammen med sin familie offer for en menneskabt tsunami – en amerikansk forbrydelse, der rev hans familie og hus i vandet:

Det tog flere minutter inden havet havde raset sig færdig og begyndte at trække sig ud af bygden igen. Halvdelen af husene på pynten var revet i stykker af flodbølgen. Enkelte af dem, der lå tættest på havet, var helt skyllet væk. Ude i fjorden lå der to huse klemmt fast mellem isblokke. Det ene hus var Tobias' (Nordbo 2019, 174).

Tobias bliver reddet og bragt til infirmeriet på Thulebasen. Han forsøger at komme tilbage for at lede efter familien efter 5 dage uden bevidsthed. Kampen

med naturen – faren for at bukke under for frosten – var en kamp, der var værd at forsøge, når alt liv i hans hjembygd var ødelagt og hans familie udslettet. Hvad havde han at miste andet end livet, der alligevel havde mistet sin tilløkkelse? I kampen med kulden satte jeg'et alligevel ind på overlevelse:

Han sov ikke de to blege nætter, han gik på isen. ... Hvis han sov, kunne han risikere ikke at vågne igen, for ... luften var iskold inde over isen. Hans fødder var kolde, og sad han stille, gik frosten i dem. ... Blodet skulle holdes i gang. ... Huden revnede af frosten, vinden og polarsolen. Isen klumpepede sammen i hans øjenbryn og i næsen. ... Han var nødt til at holde på sin næse i flere minutter ad gangen for ikke at risikere at miste den til frosten. ... Efter fem-ti minutter frøs hans fingre så meget, at de måtte tilbage i handskerne. På isen var de mere værd end en næse ... Fjorden var så tæt på, at duften hang i luften (Nordbo 2019, 182-83).

Matthews søster Arnaq – kroppens sansninger nær døden

Arnaq var taget på weekend i den forladte bygd Færingehavn med tre danske kammerater, der skulle opleve det vilde Grønland. Hvad de ikke vidste var, at en religiøs fanatisk færing og hans familie boede under jorden. En efter en myrdes Arnaqs kammerater, og hun selv tages til fange, formodentlig med henblik på at blive 'luder' for Bardurs albinosøn Símin. Hun spærres inde og udsættes for lystortur, rå mad og stanken af sit eget pis:

Mens lyset konstant blinkede, havde hun ikke registreret andet end lugt. Stanken af sit eget pis. Den uvaskede hud. Håret, der filtrede og fedtede mere og mere dag for dag. ... Hun havde ikke andet tilbage end at mærke og lugte. Hun følte på sin næse. Mærkede sine ører og øjne. Læberne. De var sprukne. Hendes hud smagt salt. Hun nippede i huden på sin hånd med læberne. Smagte på den salte hud. Hun tænkte på, hvor mange dage man kunne overleve, hvis man spiste sin egen arm som det eneste eller et ben. Hvor mange dages kalorier var der i et ben som hendes (Nordbo 2018, 186).

Matthew og Tupaarnaq – tiltrækning på trods: At vælge ensomheden eller farerne ved at række ud

Matthew kom til Grønland paralyseret af sorg, efter at hans Tine, moderen til hans ufødte barn, døde i en bilulykke. Han stod over for individets tre skilleveje, som Serres beskriver. Han forlod sit land og sit sprog og havde tænkt at sidde på en kontorstol som en anden robot, arbejde med journalistik og forsøge at skrive en bog til sin ufødte datter. I stedet blev han hvirvlet ind i sanselige oplevelser på liv og død, og han mødte en uventet kærlighed, Tupaarnaq:

Det glatte baghoved. Den slanke ryg. ... Den sommerdag, han var fulgt efter hende ud mod blok 17, havde han set hendes øjne ... mens hun tvang ham i knæ på græsset med et hårdt greb om hans hals. Det var den første dag, hvor han havde mærket, at der måske var et liv efter Tine. Men han havde også vidst, at han aldrig ville få Tupaarnaq. Ikke rigtigt. Hendes skjold var for stærkt, selvom hun havde åbnet lidt. ... Han trængte til at mærke hendes hud. Mærke noget levende. Hun havde fået ham til at slippe de krampagtige tag i de indre billeder af Tine og deres ufødte barn (Nordbo 2019, 43).

Til at begynde med havde det ikke føltes som venskab, da hendes had til alle, og især mænd, skubbede ham væk. Men Matthew havde opdaget, at det ikke var had. Det var snarere angst. Angsten for at blive set, rørt og nået ind til (Nordbo 2019, 42).

Langsomt kommer der en tilnærmelse, som imidlertid er helt på Tupaarnaqs præmisser, og som på den måde bliver frem og tilbage og uforløst: "Så lænede hun sig til venstre, så hendes hoved lagde sig på hans skulder ... Jeg er glad for, at du er her, fortsatte han. Tupaarnaq trak sig væk. Ikke i et ryk. Bare væk" (Nordbo 2017, 284).

Som Serres siger, ophæver kærlighed og sansernes forening forholdet mellem par; kroppen er et sanseorgan, som er i stand til at ophæve subjekt og objekt, og det er svært at vide, hvor den ene part begynder, og den anden holder op: "Who: I? Who, you?" (Serres 2008, 71). Matthew erindrer med savn den dag, Tupaarnaq uden et ord kom og lagde sig i hans seng på en måde, som er meget lig Lisbet Salanders ouverture overfor hendes partdetektiv Michael Blomquist (Larsson 2006):

Varmen fra lyset lagde sig om hans nøgne krop som tusind tunger, der kærtegnede huden og fandt alle åbninger og revner fra navlen op. Det kildede, og han gav sig i små ryk. Hun var der. Tupaarnaq. I lyset. ... Hendes ånde. Varm og kold. Hun trykkede ham ned. Ned i den skoldende sofa. Greb hans hænder og trak dem fri. Pressede dem ind mod sin slanke krop og små bryster. Han lod fingrene glide forsigtigt rundt mellem farverne. Det tætte dække af tato- veringer. De tykke blade. Fede stængler. Mørke blomster. Kranier. Et vildnis så tæt, at intet af hendes egen hud var synlig. Farverne var hans. Farverne var hende. ... Hendes hofter roterede. Bladene og blomsterne bevægede sig og blev levende. De tatoverede kranier snerrede og blottede tænderne i hvide, bidende rækker, der snappede ud efter ham. ... Rotationen tog til. Han stirrede ind i hendes sorte øjne. Han var ikke inde i hende. Hun var inde i ham (Nordbo 2019, 11-12).

hooks beskriver, hvordan erindring, fællesskab og kærlighed forener og healer. Matthew, såret og fuld af sorg, bærer sin usynlige ring i lommen. I stressede situationer gnider han på den i lommen eller på den bare plet, den har efterladt på hans finger: "Hans fingre gned instinktivt rundt langs den ring, der ikke længere sad på hans finger ... der nu kun var en erindring i huden (Nordbo 2017, 22). Da han pludselig igen befinder sig i en situation mellem liv og død for at redde sin søster Arnaq i Færingehavn og ser flere af sine venner og kolleger dø på striben, bliver presset så stort, at kun ringen, riflen og fællesskab kan indgive ham mod og forsvare ham:

Han fik fat i riflen ... Den lettelse, som det ladte våben gav i hans krop, havde han aldrig følt før. Han var stadig bange og spændt til det yderste, men riflen gav ham en pludselig følelse af kontrol. ... Han fandt ringen frem fra lommen og satte den tilbage på sin finger (Nordbo 2018, 217-18).

På jagt efter Arnaq finder han pludselig Tupaarnaq, som er kommet ham til hjælp, men selv er blevet fanget: "Jeg tror sgu aldrig jeg har været gladere for at se dig, sagde hun ... de har taget min riffel" (Nordbo 2018, 227). Sammen redder de Arnaq og fotografen Malik efter en eksplosion af en håndgranat, der sprænger Matthews trommehinder: "Tupaarnaq ... mærkede forsigtigt med

sine fingerspidser ned langs hans nakke med det afsvedne hår. ... Gav hans arm et klem: Kom lad os få din søster og Malik op" (Nordbo 2018, 268).

Matthews tanker kredser tit om døden, som han lever med, og da han finder sin far myrdet, genkalder han sig, hvordan han var nødt til at dræbe Ulrik, Tupaarnaqs bror. Følelsen af harpunen som en forlængelse af ham selv er noget skamfuldt, han ofte vender tilbage til: "Han havde endda med egne hænder dræbt, selvom det var i nødværge. Fornemmelsen af harpunen, der gik igennem kroppen, sad stadig dybt i ham" (Nordbo 2019, 85). Helt anderledes er følelsen af et våben for Tupaarnaq. Vant til at skulle forsvare sig selv på alle planer giver et våben hende den sikkerhed mod overgreb, som hendes omgivelser nægtede hende. Men jagt kan det også bruges til:

Den slanke riffel virkede, som voksede den sammen med hende. Som var hun født til at have dette langstrakte våben tæt presset mod sin krop. Skæftet var trykket ind i den tætte trøje ved skulderen, og hendes venstre hånd flød i et fast greb sammen med træet og jernet. ... Hun førte riflen tilbage til sit ansigt og borede den på plads ved skulderen, mens hun lænede kinden mod skæftets blanke træ og lukkede det venstre øje. ... Skuddet faldt pludseligt. Hendes krop var stiv. Frosset fast i skuddet (Nordbo 2017, 136-37).

Tupaarnaq vil have ham med på jagt: "Du skal med ud, så vi kan se, hvad du er gjort af. Jeg kan ikke arbejde sammen med et tuset skvat" (Nordbo 2017, 127). Efter jagten er det sædvane at spise leveren fra for eksempel sælen. Han skal bestå manddomsprøven og smage den rå lever. Det er en smag og en sansning, der er kulturbestemt, og som man ikke kan læse om, ikke, som Serres mener, at det er en mund, der kysser en mund, snarere en mund der bider, når det er noget, man ikke kan lide: "Leverstykket voksede i hans hånd. ... Han sank spyt, der ikke var der. Pressede kvalmen ned. Fingrene op til munden. Leveren ind. Tænderne skar gennem det bløde og blævrede. Kødet bristede. Metalsmagen flød ud. Halsen snørede sig sammen" (Nordbo 2017, 138).

Som de pardetektiver de er, kommer Tupaarnaq og Matthew i deres samarbejde ud for mange farer og ekstremere, der sætter deres liv på prøve. Uden mobildækning (Nordbo 2017, 312) og med to kyniske skurke, færingen Bardur og embedsmanden Abelsen efter sig, forsøger de at flygte ud til en båd, som

ligger 30 meter ude i det iskolde hav. Dilemmaet er, som Serres beskriver det: Alternativet til riffel og kniv på land er det dødbringende, iskolde vand.

Vandet er højst to grader ... Hvad hvis vi går i kramper? Så drukner vi. Det går hurtigt, når kroppen er så kold. ... Matthew nikkede og lod sine ben glide ned i havet. Kulden bed med det samme i hans hud, og han måtte bekæmpe alle sine instinkter for ikke at trække sig op igen. I stedet lod han hele kroppen synke ned i havet, så kun hovedet var frit. Smerterne skreg ind i hver bid af ham. Huden trak sig sammen. Han hev efter vejret. Kort Lydløst. ... Han trådte vande. ... Huden brændte af kulde. ... jeg kommer til at dø herude ... Det er nu. Kulden åd ham. ... Tupaarnaqs hånd. Nu tager du dig fandme sammen ... Vi er der næsten. Kom så, dit skvat (Nordbo 2017, 312-14).

Undsluppet både Abelsen og det kolde vand er næste fare Abelsen igen og Tupaarnaqs bror Ulrik, der beskylder hende for drab på hele familien. Hun dræbte kun faderen, der var i færd med at myrde og voldtage moderen og de små mindre søskende, som han havde voldtaget hele hendes barndom. Ulrik har bagbundet Tupaarnaq og er i færd med at voldtage hende som straf: Harpun, kniv og ulo er de våben, som bliver til forsvar, forlængelse og intention for Matthew:

Midt i et rod af dyner og tæpper lå Tupaarnaq på ryggen med armene bundet stramt ud til siden. Hun var nøgen og forsøgte at skrigte ... Mellem hendes nøgne ben sad Ulrik på hug med overkroppen hængende over hende. I den højre hånd, der hvilede knyttet mod dynerne på madrassen, knugede han en kniv ... Tupaarnaq prøver at forsvare sig, selv bagbundet og sparker ham. Hvad fanden laver du, din luder? Råbte han og ... hævede hånden med kniven og stødte den ind mellem tatoveringernes blade i hendes venstre side. Hun skreg voldsomt inde bag stoffet (Nordbo 2017, 332).

Det var let for Matthew at trække harpunen fri af væggen ... Han vejede den i hånden ... Spidsen følte kold imod huden. ... Han holdt godt fast om harpunen og strakte den frem til stød. ... Harpunens træskaft vippede ud bag hans ryg. (Nordbo 2017, 331-32).

Det ulige makkerpar, som Tupaarnaq og Matthew er, kommer igennem mange prøver og voldsomme hændelser, men langsom lærer de, især Tupaarnaq, at stole på ham og på hinanden. Tupaarnaq oplever, at Matthew ikke er som de mænd, hun har kendt tidligere i sit liv; at stole på mænd er svært for hende, og tillid kommer kun langsomt. Han har imidlertid bestået mange prøver i deres forhold, og da han læser op for hende på hospitalet af den bog, han er ved at skrive til sin ufødte datter, rækker hun tøvende ud efter ham:

Han havde lyst til at tage fat om hendes hånd, men havde ikke modet. Lagde i stedet venstre hånd på lagenet tæt ved hende. Holdt bogen i den højre. Måske hører du det. ... Han mærkede en bevægelse på sin hånd. Søgende fingre. Han drejede hånden rundt og åbnede den. Det var første gang, han mærkede hendes hud (Nordbo 2017, 332).

Konklusion

Serres siger, at sproget gør os til robotter, der hverken ser eller føler, og at sproget er så inadækvat, at man må bruge mange ord, allusioner og historier for at få sanserne gengivet. Det er klart, at sanserne er stærke og nærværende, når man står overfor ild, frost, naturens vildskab eller bliver mødt af voldsom død eller drevet til mord med våben i hånd; så ved man, hvem man er, og hvad man er bange for. Huden som den ultimative kontaktzone og hånden som en forlængelse af intentionen beskriver Serres og nu Nordbo, hvor frosten bider dødeligt og hånden griber harpun, ulo eller riffel. I kærligheden ophæves subjekt og objekt, og to kroppe bliver til en. Hvor stopper jeg'et og hvor begynder du'et? I takt med at den svære tillid viser sig at kunne holde, ser vi Tupaarnaq nærme sig en mand, der er anderledes, end hun har mødt før. Ligeledes ser vi Matthew, der aldrig troede at møde samvær og forening igen, opleve en ny længsel efter Tupaarnaq. Subjekt og objekt forsvinder, og healing træder frem. Vi smager på sødt og surt og er ved at brække os over nye, kulturfremmede og derfor måske frastødende smage som en rå, varm sællever: Munden kysser eller bider sig selv, og i afsmagen er vi helt klare over subjekt og objekt. Mennesket møder mindst tre skilleveje i løbet af livet. Vi ser, rejser eller flytter til nye steder og opdager nye ord for ord, vi ellers kender så godt, men det Serres beskriver med sorg er, at mennesket generelt bevæger sig hen imod livet ved skrivebordet og skærmen og væk fra fjelde, floder, have og himmel. I Grønland er naturen dog ofte så overvældende, at selv en tilrejsende dansker som Nord-

bo må overgive sig og notere i sin notesbog, at den Grønlandske natur er gået i blodet på ham. Heldigvis er sproget alligevel hans hjælper til at kommunikere denne følelse.

Hvor uanseligt sproget end er overfor sanserne i den virkelige verden, så er det dog en af de få måder, vi kan kommunikere tanker, oplevelser og følelser på. Serres fortæller ligeledes selv, om end nødtvunget, at hans hånd også tager tilflugt til at skrive for at kommunikere hans tanker om sanserne. Det være hermed gjort om Arctic Noir også.

Litteratur

- Andersen, Frank Egholm (2008). *Den nordiske femikrimi – læbestiftslitteratur eller fornyelse af en genre*. København: HER & NU.
- Anonym (2017). Nuuk Noir og nybrud i Grønland. Køge Bibliotek.
<https://www.koegebib.dk/nyheder/skoenlitteratur/nuuk-noir-og-nybrud-i-groenland> (set 23. maj 2023)
- Brink, Poul (2015). *Thule-sagen – løgnens univers*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Classen, Constance (2005). McLuhan in the Rainforest. The Sensory Worlds of Oral Cultures. S. 147-163 i Howes (red.) 2005.
- Connor, Steven (2005). Michel Serres' Five Senses. S. 318-334 i Howes (red.) 2005.
- Descartes, René (1994 [1637]). *Discours de la Méthode ... Discourse on the Method*. Redigeret og oversat af G. Heffernan. Notre Dame & London: University of Notre Dame Press.
- Forshaw, Barry (2013). *Nordic Noir. The Pocket essential Guide to Scandinavian Crime Fiction*. London: Oldcastle Books.
- Hansen, Kim Toft, & Gunhild Agger (2015). Is og kulde i den nordiske krimi. *Litteratursiden*. <https://litteratursiden.dk/artikler/og-kulde-i-den-nordiske-krimi> (set 17. maj 2023)
- Hansson, Heidi (2018). The Arctic in literature and the popular imagination. Side 45-56 i M. Nuttall m.fl.: *The Routledge Handbook of The Polar Regions*. Abingdon & New York: Routledge.
- hooks, bell (2001). *All About Love. New Visions*. New York: Perennial.
- Howes, David (2005). Introduction. S. 1-17 i Howes (red.) 2005.

- Howes, David (red.) (2005). *Empire of the Senses. The Sensual Culture reader* (Sensory Formations Series). Oxford & New York: Berg.
- Lynge, Nauja (2018). Arctic Noir er et redskab til at få den debat, som ellers bliver truet ihjel. *Jyllands-Posten* 19. juni. <https://jyllands-posten.dk/debat/kommentar/ECE10699774/arctic-noir-er-et-redskab-til-at-faa-den-debat-som-ellers-bliver-truet-ihjel/> (set 22. maj 2023)
- Pearce, Jacob Vivian (2010). The Five Senses: A Philosophy of Mingled Bodies (book review). *Perspectives: International Journal of Philosophy* 3 (1), 88-95. https://www.ucd.ie/philosophy/perspectives/resources/issue3/Perspectives_volumeIII_review_fivesenses.pdf (set 29. maj 2021)
- Serres, Michel (1995). *Genesis*. Oversat af G. James & J. Nielson. Ann Arbor: University of Michigan.
- Serres, Michel (2008 [1985]). *The Five Senses. A philosophy of mingled bodies*. Oversat af M. Sankey & P. Cowley. London & New York: Continuum.

Fiktion

- Christensen, Robert Zola (2018). *Is i blodet*. København: Gyldendal.
- Høeg, Peter (1992). *Frøken Smillas fornemmelse for sne*. København: Rosinante.
- Jacobsen, Henning (1999). *Helmer Graas første mord*. Nuuk: Atuagkat.
- Jacobsen, Henning (2000). *Den sorte snor*. Nuuk: Atuagkat.
- Jacobsen, Henning (2001). *En tjans for Tipo*. Nuuk: Atuagkat.
- Jacobsen, Henning (2002). *Et spinkelt håb*. Nuuk: Atuagkat.
- Jacobsen, Henning (2004). *I dunkel skygge*. Nuuk: Atuagkat.
- Larsson, Stieg (2006). *Mænd der hader kvinder*. København: Politikens Forlag.
- Lynge, Nauja (2017). *Ivalu's Color*. IPI Press.
- Nordbo, Mads Peder (2017). *Pigen uden hud*. København: Politikens Forlag.
- Nordbo, Mads Peder (2018). *Kold angst*. København: Politikens Forlag.
- Nordbo, Mads Peder (2019). *Kvinden med dødsmasken*. København: Politikens Forlag.
- Petersen, Christoffer (2017). *The Greenland Trilogy*. Aarluuk Press.
- Proust, Marcel (2018 [1913]). *På sporet af den tabte tid*. 1. *Swanns verden*. Oversat af E. H. Pedersen. Multivers Klassiker.
- Staffeldt, Nina von (2016). *Frosne beviser*. Nuuk: Milik Publishing.
- Staffeldt, Nina von (2017). *Den sorte engel*. Nuuk: Milik Publishing.
- Staffeldt, Nina von (2018). *Skibet fra Isfjorden*. Nuuk: Milik Publishing.
- Staffeldt, Nina von (2020). *Vinterjagt*. Nuuk: Milik Publishing.